

‘Co-creatie met medische staf’

DE WERKZAAMHEID VAN DE
MEDISCHE STAF

UITGANGSSITUATIE

Na vijftig jaar voldeed de kliniek van de afdeling Psychiatrie niet langer aan de visie en ambitie van het Radboudumc in Nijmegen. Renovatie transformeerde de verouderde kliniek in een duurzame en innovatieve academisch psychiatrische zorgomgeving voor de meest kwetsbare doelgroep: patiënten met complexe psychiatrische én lichamelijke aandoeningen. Healing Environment en Evidence Based Design waren centrale thema's in de verbouwing en de aanleg van de therapietuinen van het Radboudumc afdeling psychiatrie.

Aangezien de tuinen ook bijdragen aan de leefomgeving van de cliënten op deze psychiatrische afdeling is ervoor gekozen deze tuinen volgens Healing Environment Evidence Based Design principe te ontwerpen. Het team van afdeling Psychiatrie van het Radboudumc onder leiding van Prof. Dr. A. Schene had de wens de buitenruimte te kunnen betrekken in zijn medische praktijk en onderzoek. Daarnaast hadden wij rekening te houden met de locatie van de tuinen die zo haar beperkingen had. Zoals kleine ruimtes, bestaande bomen, 'hard' gebouw en patiëntenslaapkamers aan de buitenzijde. De vraag was: 'Hoe kunnen op basis van Evidence Based Design de nieuwe buitenruimten worden ontworpen en aangelegd volgens de beginselen van Healing Environment?'

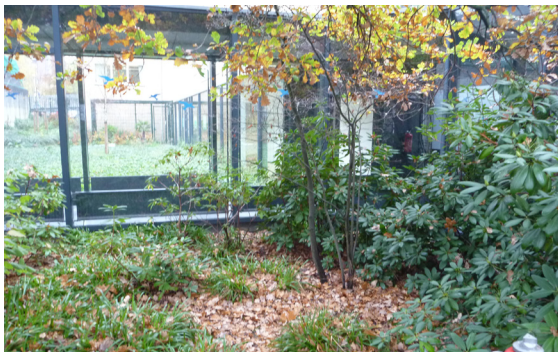
Het project is een pilot project. Het primair resultaat is naast de fysieke therapietuin ook het vergroten van wetenschappelijk en medisch inzicht op gebied van Healing Environment. Onder de werknaam 'Healing Gardens' ging het project van start, als resultante van diverse gesprekken en blogs binnen het Radboudumc waarin ideeën over inspiratietuinen, stiltetuinen e.d. werden genoemd. Copijn Tuin- en Landschapsarchitecten heeft in samenwerking met partner SHFT het ontwerptraject vormgegeven. SHFT heeft namelijk samen met NAHF (Nature Assisted Health Foundation) veel onderzoek gedaan naar de effecten van groen op het welbevinden en de gezondheid van mensen en leverde haar bijdrage aan de wetenschappelijke onderbouwing.

'Hard' gebouw

Kleine ruimte

Bestaande bomen

CO-CREATIE

Het ontwerptraject kenmerkte zich door een nauwe samenwerking tussen deskundigen van het Radboudumc en de ontwerpende partijen. In ons co-creatie team specifiek voor de therapietuinen zaten het afdelingshoofd, de specialisten en artsen, facilitair manager, vertegenwoordiger patiëntenraad en afgevaardigden vanuit activiteitenbegeleiding en creatieve therapie.

We hebben bij dit proces gebruik gemaakt van het concept 'participatief ontwerpen'. Dit is een door SHFT ontwikkeld concept waarbij vertegenwoordigers met verschillende achtergronden, vanuit verschillende specialismen of vanuit een bepaalde ervaringsdeskundigheid bij het ontwerpproces worden betrokken om zo samen een therapietuin te ontwikkelen die bruikbaar is in (herstel)programma's en die effect zal sorteren op de gezondheid en/of het welzijn van de patiënten. Door deze methode is het mogelijk om per afdeling en per doelgroep de tuin naar wens 'in te kleuren' en dus op maat te maken. De aanwezigheid van groen is bewezen alleen is er nog niet veel bekend over de manier waarop een specifieke inrichting die effecten kan versterken.

INVULLING HEALING ENVIRONMENT EN EVIDENCE BASED DESIGN (EBD)

Rond zorginstellingen en ziekenhuizen wordt steeds vaker gevraagd om een 'Healing Environment'. Daarvan is sprake, als de buitenruimte bijdraagt aan het welzijn van patiënten, familie en medewerkers. Het is de bedoeling dat patiënten door de 'Healing Environment' sneller herstellen of in ieder geval niet onnodig achteruitgaan. Daarnaast wordt Evidence Based Design ingezet om het ontwerpen van de therapietuinen te baseren op betrouwbare kennis. Met EBD wordt bedoeld dat er aspecten in het ontwerp worden opgenomen, die zich in de praktijk al bewezen hebben.

Het positieve effect van de aanwezigheid van groen op mensen is inmiddels bewezen. Maar over hoe de inrichting er dan precies uit moet zien om het optimale effect voor een specifieke doelgroep te bereiken is minder bekend. Er zijn wel studies naar verricht. Zo heeft Patrick Grahn aan de Zweedse Landbouwuniversiteit SLU in 1991 een grootschalig onderzoek onder parkbezoekers verricht naar welke parken het meest aantrekkelijk gevonden werden. De onderzoeksvraag hierbij was waarom mensen sommige parken aantrekkelijker vonden dan andere. Dat bleek veel te maken te hebben met verschillende 'karakters' die terug te vinden zijn in parken. Grahn heeft een aantal van die karakters benoemd en beschreven. De bezoekers gingen naar het park om er rust te vinden of ontspanning, om er even helemaal uit te zijn of om te kunnen bezinnen. En het al dan niet optreden van het gewenste effect, maakte een park meer of minder aantrekkelijk.

'Social Innovation', op een vernieuwende wijze samenwerken.

KARAKTERS VAN GRAHN:

1. **SERENE:** peace, silance and care. Sounds of wind, water, birds an insects. No rubbish, no weed, no disturbinb people.
2. **WILD:** fasination with wild nature. Plants seem self-sown, mass-grown rocks, old paths
3. **RICH IN SPECIES:** offering a variety of species of animals and plants
4. **SPACE:** offering the possibility of entering another world, a coherent one
5. **THE COMMON:** an open space, admitting of
6. **THE PLEASURE GARDEN:** a safe, secluded place where you can relax and be yourself
7. **FESTIVE:** a meeting place for festivity and pleasure
8. **CULTURE:** a historical place, offering fascination

HET ONTWERP

De verschillende karakters van Grahn genoemd in het kader (zie vorige pagina), hebben een belangrijke invulling gegeven aan de zeven verschillende therapietuin die bij de psychiatrie afdeling van Radboudumc zijn aangelegd. Een 'serene' plek, bestaande uit een waterpartij en natuursteen heeft een heel ander effect op mensen dan een moestuin waar de kropjes sla netjes in een rij staan en een naaldbos heeft weer een totaal ander effect dan een bloemenweide. Dit heeft onder meer te maken met de mate van appèl die een omgeving op ons doet.

Deze uitkomsten uit het onderzoek van Grahn pleiten ervoor in een belevingsgericht ontwerp zoveel mogelijk van de door hem omschreven karakters op te nemen. Patiënten kunnen dan de plek vinden die op dat moment het beste past bij hun welbevinden en daardoor ook het grootste effect op hen heeft. Is de ruimte er niet om alle karakters op een natuurlijke wijze terug te laten komen, dan is kennis over specifieke behoeften van de toekomstige gebruikers van belang om het gewenste effect te bieden. Zo hebben we de omgeving als het ware 'ingekleurd', specifiek voor de doelgroep waarvoor de therapietuin wordt ontworpen.

'Het concept achter het uiteindelijke ontwerp is belangrijk.'

DE 7 THERAPIETUINEN

OMSCHRIJVING TUIN

1. Entree

Natuurlijke groen poort, pergola met diverse klimplanten

Karakter van Grahn: 'Space'. Door een sterke overgang te maken van de ene ruimte naar de andere ruimte wordt de beleving versterkt dat je in een ruimte wordt opgenomen. Je komt ergens binnen en daar is het anders danerbuiten. Je ervaart daardoor de ruimte waar je in bent veel intensiever. Hier is het dat je dat je van buiten opgenomen wordt in een andere omgeving. Een groen welkom en veel te zien onderweg naar de ingang, verzacht de vaak negatieve ervaring van een opname.

2. Rusttuin

Bodembedekkers met groene heesters en vaste planten

Karakter van Grahn: 'Screen'. Het betreft hier een echte kijktuin, waar je niet actief deel van uit maakt. Je ziet het groen, maar het doet geen appél op je. De beplanting groeit mooi dicht en ziet er verzorgd uit. Het biedt rust en ontspanning. Slechts in subtiele elementen zit de dynamiek van de seizoenen. De tuin is vooral een rustpunt, een achtergrond die niet afleidt.

3. Gesloten tuin

Rust, transparante wuivende planten. Natuurlijke groen afscheiding

Hier is bewust gekozen voor het Savanne-landschap dat door de grote meerderheid van mensen als plezierig en veilig wordt ervaren. Deze tuin wordt gebruik gemaakt door patiënten die juist heel veel prikkels nodig hebben en door patiënten die rust en ontspanning nodig hebben. Door het lichtspel van de grassen, de meerstammige heesters die rugdekking bieden, de organische vormen in de tuin en gebruik van natuurlijke materialen, biedt de tuin zowel rust als voldoende prikkels. Ieder haalt er uit waar hij/zij op dat moment behoefte aan heeft.

EINDBEELD

DOEL/ DOELGROEP

Openbaar, rustgevende sfeer door de groene plint.

Personeelstuin, sluit aan op de kantoren. Biedt ontspanning.

Individuele therapie. In deze tuin komen mensen die totaal apatisch zijn. Het lichtspel van de grassen biedt dan voldoende prikkels. De paden liggen uit het zicht, dit stimuleert het ontdekken van de tuin.

4. Groen decor

Groen tapijt met meerstammige boomheesters, coulissewerking

Zicht op groen heeft een bewezen gezondheidsbevorderend effect. Zie onderzoek 1984 van Ulrich: mensen die na een operatie vanuit een ziekenhuis op groen uitkeken, herstelden sneller, hadden minder pijnstillende medicatie nodig en voelden zich beter. De coulissenwerking van de meerstammige heesters trekt voortdurend de aandacht naar de tuin. De aandacht wordt vastgehouden en je brein geprikkeld. Er zijn lijnen te volgen en dat maakt de tuin aantrekkelijk om naar te kijken.

Geborgenheid, de beplanting zorgt voor minimale doorkijk naar overige afdelingen, weinig prikkels.

5. Activiteitentuin

Rijke diversiteit aan bloemen die insecten/vlinders aantrekken

Een veelheid van kleuren, bloemvormen, bladvormen en insecten en vogels, zorgt ervoor dat er altijd iets te beleven is in de tuin. Je kunt er bloemschikken, schilderen, ontdekken. De zintuigen worden langs alle kanten geprikkeld en dat maakt dat er niet alleen veel te doen is, maar ook veel om elkaar op te wijzen en om over te praten.

Groepen, plek voor groepstherapie met veel prikkels.

6. Open tuin

Rijke diversiteit in planten en groepen heesters

Karakter van Grah: 'The Common' en de 'Pleasure Garden'. The Common biedt de gelegenheid om ver van je af te kijken, vanuit een plek waar je veilig voelt, waar je rugdekking hebt. Dat zet aan tot een evaluatie van het traject dat bijna afgerond is. Het is ook bewezen dat dit soort plekken aanzet tot het nadenken over essentiële vragen en dat past erg in dit stadium van het traject waar de client zich in bevindt. In deze tuin is ook bewust gekozen voor het karakter 'The Pleasure Garden'. Hier voel je je thuis, weet je dat je veilig bent en ben je beter in staat echt met elkaar te zijn. Je wordt niet onverwachts verrast door vreemden die de tuin binnenkomen. Een fijne, vertrouwde plek waar je bewust met elkaar aan werkt (moestuinbakken) en van geniet.

Groepen, semi open ruimte, plek om van je af te kijken. Ruimte voor groepstherapie.

7. Meditatietuin

Zachte omgeving, rust, mooie boompjes en bankjes

In deze tuin is in de eerste plaats rust te vinden, maar die rust wordt afgewisseld met verrassende elementen, waar je vanzelf even bij stilstaat. Dat helpt bij mindfulness. Je bent je bewust van het feit, dat het bijzondere waar je nu even bij stilstaat te maken heeft met de op dat moment aanwezige weersomstandigheden. Bijvoorbeeld natuursteen verkleurend met de weersomstandigheden en water wat bevriest met het specifieke seizoen. Een bijzondere bloem, herfstkleur in de winter en bloei in de winter. De bijzondere details vormen de essentie van deze tuin. Er is altijd iets te ontdekken voor de patiënt die daar voor open staat.

Openbaar, plaats voor mindfulness.